

ЕКОНОМІЧНІ, ФІНАНСОВО- ОБЛІКОВІ ТА ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

Дніпро
«Герда»
2016

УДК 65.011.4 (0.75)

ББК 65.050.9(2)

Е45

Рецензенти:

Ковальчук Костянтин Федорович – д-р. екон. наук, професор,
Національна металургійна академія України

Мазур Ірина Михайлівна – д-р. екон. наук, професор,
Івано-Франківський університет права імені Короля Данила
Галицького

Череп Алла Василівна – д-р. екон. наук, професор, академік АЕН
України, Запорізький національний університет

Головний редактор

Савчук Л.М. - к.е.н., професор, Національна металургійна
академія України

*Рекомендовано вченою радою Національної металургійної академії
України (протокол № 10 від 31.10.2016р.)*

Економічні, фінансово-облікові та правові проблеми
Е45 діяльності підприємств: монографія/ за заг. ред. Л.М.Савчук.
— Дніпро: Герда, 2016. — 336с.

матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні економіко-правові проблеми розвитку суб'єктів господарювання в Україні: теоретичні і практичні аспекти» (7 груд., 2012 р.). – Х: ХНАДУ, 2012. – С. 186.

7. Наумова М. Сутність соціального підприємництва та його роль у соціально-економічному розвитку суспільства / М. Наумова // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 4. – С. 34-39.

8. Сєніна А.О. Підприємництво як складний соціально-економічний феномен: порівняльна ретроспектива та сучасна проблематика / А.О. Сєніна // Молодий вчений. – 2014. – № 5. – С. 8-12.

9. Силкіна Ю.О. Становлення та пріоритетні напрями розвитку підприємництва в Україні / Ю.О. Силкіна, Т.О. Мельник // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 106-110.

10. Труніна І.М. Актуальні проблеми розвитку малого підприємництва в Україні / І.М. Труніна // Управління проектами та розвиток виробництва: зб. наук. пр. – Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2012. – № 2 (42). – С. 41-59.

11. Тульку Я.І. Мале інноваційне підприємництво як об'єкт державної інноваційної політики / Я.І. Тульку // Економічний вісник Донбасу. – 2014. – № 2. – С. 164-168.

12. Яворська Н.І. Аспекти адміністративно-правового забезпечення підприємництва в Україні / Н.І. Яворська // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 824-828.

© Куряча Н.В., 2016

1.3. Теоретичні та практичні засади економічної діяльності підприємств в рамках вибору тіньової або офіційної економіки

Протягом останніх років причини криміналізації економіки, переходу її у «тінь» підприємства різної форми власності та різного рівня прибутковості широко обговорюються юристами, соціологами, політиками та економістами [1]. Ці причини є також об'єктом всебічного публічного розголосу, але спроби їх визначити мають переважно абстрактно-теоретичний або суто публіцистичний характер.

Якщо узагальнити різні погляди на проблему вибору тіньової або офіційної економіки підприємством, то в якості спірних питань більшість науковців, в основному, розглядають неконтрольоване суспільством виробництво, повністю вільне від фіскального тиску; розподіл, обмін та споживання товарно-

матеріальних цінностей та послуг, а також високу кримінальну складову сучасного стану економіки України. Саме тому тіньова економіка є важливим об'єктом дослідження та пильної уваги органів влади з метою її детінізації. Головними джерелами формування тіньового сектору є нелегальна та прихована діяльність, що спотворює офіційні дані про стан економіки, гальмує соціально-економічні реформи, здійснює криміналізацію суспільства, сприяє процесу глобалізації та виведенню тіньової української економіки за національні межі [1].

Спеціалісти тіньову економіку поділяють на формальну і підпільну економічну діяльність. Перша не приховується, але й не оподатковується і не враховується традиційною. Підпільна економічна діяльність включає як заборонену в державі економічну діяльність, так і діяльність, що повинна ліцензуватись і контролюватись державою, але вона приховується з метою ухилення від сплати податків або з іншою протиправною метою. Саме підпільний сектор тіньової економіки несе найбільшу небезпеку для держави [1,2].

На думку Екс-голови Національного банку Польщі, відомого економіста, батька «шокової терапії» Лешека Бальцеровича, основна причина тіньової економіки – державні служби (податкові, контрольні), які зосереджуються на обдиранні підприємців. За таких умов багато підприємців уникає контакту з державою, не реєструється і у результаті не платить податки, не дає хабарів урядовцям. Грабіжницький характер державного апарату породжує два явища: тіньову економіку (ті підприємці, які сховалися від держави) і корупцію (ті, які з різних причин не сховалися і змушені давати хабарі).

В Україні процес формування тіньової економіки має свої особливості. Спочатку «царювали» рекетири, котрі, випробувавши силу закону в зв'язку з іншими злочинами, побачили, що є більш безпечний шлях збагачення, адже держава не контролює величезну частину тіньового бізнесу, що розвивається. Такі злочинні угруповання «сідали» на тіньових бізнесменів, що бояться однаковою мірою як їх, так і закону, і одержували свою частку прибутку.

Іншим напрямом злочинної діяльності стало виведення частини або всього бізнесу в латентну сферу, тобто створення та організація діяльності виробничих та інших структур у «тіні» офіційної економіки, поза її правовим полем. Такі структури

створюються, як правило, для здійснення тіньової економічної діяльності за трьома основними напрямками :

- по-перше, – це законна діяльність, результати якої приховуються з метою ухилення від сплати податків, а також діяльність без відповідних дозволів;

- по-друге, нелегальна діяльність, змістом якої є заборонене в законодавчому порядку виробництво та розповсюдження товарів і послуг (наркотиків, зброї, контрабанда);

- по-третє, – це спекулятивні та шахрайські операції з фінансовими коштами.

Основною відмінністю сучасних структур організованої економічної злочинності від законних корпорацій, компаній, звичайних підприємств, на думку експертів ООН, є те, що у злочинних організаціях є “апарат примусу”.

Експерти до основних причин зростання тіньової економіки в Україні відносять [3]:

- високі податки і нерівномірність їх розподілу;
- недостатня прозорість податкового законодавства та постійне внесення змін до нього;
- корумпованість значної частини структур влади і особливо податкової адміністрації;
- втручання влади у діяльність суб'єктів господарювання;
- соціально-економічну кризу в країні, непослідовність економічних і соціальних реформ;
- відсутність стабільного законодавства, яке регламентує економічну діяльність; серйозні прогалини в чинному законодавстві.

Ще одна причина – відсутність впевненості у гарантуванні захисту правоохоронними органами, підштовхує навіть законослухняних підприємців до рук злочинних угруповань з наступним укладанням «довгострокової угоди», яка стає звичайним інструментом здійснення платежів і усунення конкурентів.

Характерною рисою тіньової економіки є висока мобільність тіньових капіталів, що слугує збагаченню певного кола людей за рахунок обкрадання суспільства. Це стає можливим у результаті привласнення ресурсів і використання засобів виробництва, виробничих приміщень; одержання пільг, дотацій, незаконного користування цими пільгами при здійсненні економічної діяльності; здійсненні незареєстрованого

підприємництва та незаконних товарних та грошових операцій [1].

З 90-х років минулого століття широкого розповсюдження в Україні набули форми зловживань, що не караються в кримінальному порядку. Ними є:

- прихована участь посадових осіб, держслужбовців та депутатів у комерційній діяльності, коли вони «перекачували» державні кошти, використовуючи підставних осіб та родичів у комерційних структурах з метою здобуття особистого прибутку;

- лобіювання при прийнятті нормативних актів в своїх інтересах;

- не переслідуване у кримінальному порядку зловживання службовим становищем у процесі приватизації, надання в оренду, ліцензування, квотування [1, 3].

Схемою ухилення від сплати податків є штучне перетворення підприємств на збиткові або неприбуткові, що дозволяє комбінаторам не платити податки.

Серйозний збиток національній економіці наносять здійснювані через країни СНД операції по реімпорту товарів із третіх країн і, навпаки, реекспорту в країни далекого зарубіжжя українських товарів.

На ринку цінних паперів тіньова діяльність проявляється у вигляді підробки документів, махінацій з цінними паперами, приховування емісійного доходу, розкраданням коштів у значних розмірах.

У легкій промисловості тіньова діяльність проявляється по-іншому. Значна частина одягу, взуття, трикотажних виробів, шкіргалантереї випускається поза офіційною сферою економіки, фальсифікується і реалізується під виглядом товару відомих вітчизняних і зарубіжних підприємницьких структур і фірм.

Свої особливості мають тіньові схеми економічної діяльності сфери транспорту, культури. Відпрацьовані схеми приховування доходів у шоу-бізнесі, від реклами у засобах масової інформації.

Причиною тіньової економічної діяльності в Україні є також неврегульованість політичної сфери суспільства, яка значною мірою вражена проявами корупції.

Немало порушень пов'язані з наданням державних кредитів, коли вони надаються приватним «обраним» фірмам, при цьому органи, за сприянням яких видаються ці кредити,

отримують стабільний «тіньовий» дохід. Особливо значні збитки державному бюджету наносяться несвоєчасним погашенням позичальниками одержаних ними іноземних кредитів під гарантії уряду [1].

Отже, тіньова економічна діяльність постає наслідком недосконалого механізму розподілу суспільного продукту в державі, хабарництва і корупції у структурах влади, надмірного податкового тиску, рекету, проникнення організованої злочинності в сфери економіки та політики, відсутності гарантій та ефективного захисту правоохоронними органами бізнесових структур.

Тіньова економіка стала невід'ємним елементом розвитку економіки України від початку здобуття незалежності. Але якщо на початку 1990-х років вона могла розглядатися в якості певного «перехідного» стану, то сьогодні виникає потреба виявити причини того, що велика частка ВВП України створюється за межами офіційних комунікацій із державою [2, 4]. До того ж, не може не турбувати той факт, що значна частина нових поколінь вперше починає працювати саме в рамках тіньової економіки. Тим самим вони здобувають вміння та навички, які зменшують із можливості в адаптації до офіційної економіки.

Таким чином, проблема вибору фірмою (цим терміном будемо позначати підприємство чи організацію, яка виробляє продукцію чи надає послуги та знання) тіньової економіки, а не офіційної, є все ще не вирішеною в науковому плані. А в плані практичного застосування її важливість важко переоцінити, - особливо в умова сьогоденного стану України.

В джерелах [4-7] наведено широку низку статистичних даних у сфері тіньової економіки у світі.

За Ф. Шнайдером [2,5] тіньова економіка визначена як така, що включає в себе всі ринки легального виробництва товарів і послуг, які навмисно приховуються від органів державної влади з наступних причин:

- 1) щоб уникнути виплати доходу, доданої вартості та інших податків;
- 2) уникнути сплати внесків на соціальне страхування;
- 3) щоб уникнути необхідності відповідати певним правовим стандартам на ринку праці, таким як мінімальна заробітна плата, максимальна тривалість робочого часу, норми безпеки тощо;

4) щоб уникнути виконання певних адміністративних обов'язків, таких як заповнення статистичної звітності або інших адміністративних форм.

Розглядаючи розміри тіньової економіки країн світу, для України в [2, 4-7] наведено такі дані (табл. 1).

Таблиця 1

Розміри тіньової економіки в Україні в 2000-2016 роках,
% до офіційного ВВП

Період	Показник	Період	Показник
2000	52,2	2009	46
2001	51,4	2010	45
2002	50,8	2011	44,1
2003	49,9	2012	32
2004	48,8	2013	35
2005	47,8	2014	40
2006	47,3	2015	46
2007	46,8	2016	41,1
2008	46	Середнє значення	45,3

Проблема коректного вимірювання рівня тіньової економіки є вельми важливою методологічною задачею, так як офіційного використовувани методи вимірювання рівня тіньової економіки для країн пострадянського простору приводять до дещо занижених результатів [4].

Відповідно до досліджень Ю. Харазішвілі, проведених з використанням функцій сукупного попиту й пропозиції, рівень тінізації економіки України коливається у діапазоні від 30 % до 40 % ВВП [4].

Відповідно до розрахунків австрійського економіста Ф. Шнайдера рівень тіньової економіки в Україні становить 52,8% від офіційного ВВП [4-6]. І саме цей показник широко використовується у міжнародних порівняннях [4].

В роботі Ла Порта і Шлейфера [8] показано, що висока продуктивність досягається у великих фірми, які працюють в рамках офіційної економіки. Для малих же фірм продуктивність різко відрізняється – в залежності від їх належності до тіньової чи офіційної економіки. Підкреслюється, що формальні (в рамках офіційної економіки) та неформальні (тіньові) фірми дуже різняться, і немає ніяких доказів що неформальні фірми можуть стати формальними по мірі їх зростання. Автори висувають

припущення, що діяльність тіньових фірм є настільки неефективною, що їх оподаткування або примушування слідувати офіційним нормам та стандартам негайно призвело б до їх банкрутства.

Д. Хібсом і його колегою В. Пікулеску [9] побудовано модель для аналізу стимулу фірми працювати в легальній чи тіньовій економіці в залежності від величини податку та рівня якості державного управління. В моделі в якості управляючого параметра розглянуто не саму величину податку, а його різницю від «порогу податкової терпимості» фірма, яка залежить від якості надання послуг державою. Але дана модель не враховує особливостей пострадянських держав, зокрема необхідність втрат на «прикриття» фірми («кришування») тощо.

В статті Дж. Чої «Корупція і тіньова економіка» [10] побудована модель для аналізу зв'язків між корупцією та тіньовою економікою, а також наслідки із цього для офіційної економіки. Розглянуто гетерогенні фірми. В рамках моделі показано, що тіньова економіка виступає в якості доповнення до офіційної. Вона зменшуючи корупційні спотворення чиновників, що призводить до підвищення економічної активності в офіційному секторі.

Таким чином, сьогодні отримані результати як теоретичного, так і емпіричного характеру щодо генези тіньової економіки, вимірювання її рівня та її взаємозв'язку із економікою офіційною. Однак низка задач, які є актуальними сьогодні для умов України, все ще залишається невирішеною. На основі всього вищенаведеного розробимо модель поведінки вітчизняної фірми, яка розглядає дві стратегії: перша стратегія – працювати в рамках офіційної економіки; друга – працювати в рамках економіки тіньової; і в обох випадках фірма повинна максимізувати свій прибуток.

На відміну від моделей [9,10], в рамках єдиної моделі поведінки фірми враховано корупційні втрати, трансакційні втрати, втрати на податки, втрати на захист бізнесу, втрати часу внаслідок неефективних стандартів, втрати на прикриття бізнесу («кришування») та втрати внаслідок викриття бізнесу офіційними структурами.

Дохід фірми від реалізації продукції (послуг, знання) є однаковою незалежно від того, працює фірма офіційно чи в тіні

(це має місце внаслідок того, що кримінальна діяльність виключена із розгляду). Таким чином, прибуток фірми буде залежати тільки від витрат на її функціонування в рамках офіційної чи тіньової економіки. Тому надалі в роботі розглядаються лише витрати фірми для двох стратегій її поведінки (при цьому витрати на собівартість продукції також вважаються однаковими).

Витрати на податки фірми складають величину:

$$SDF = \gamma \cdot c \cdot x, \quad (1)$$

де γ – доля доходу, який йде на податок (величина податкового тиску),

c – ціна одиниці продукції (товару, послуги, знання),

x – кількість продукції.

При діяльності фірми мають місце витрати трансакційного характеру (T) – наприклад, витрати на спілкування із апаратом державного управління: оплата дозволів, сертифікатів на діяльність, технічних умов України (ТУ У) на продукцію фірми, на виконання вимог санстанції, пожежних тощо.

В умовах України мають місце також витрати S на захист фірми при веденні нею бізнесу (захист інтелектуальної власності, захист від тіньової продукції інших виробників, захист від рекетирів, рейдерів тощо).

Існують також непродуктивні втрати часу на отримання дозволів, узгодження із державними та регіональними структурами (наприклад, при будівництві), перевірки, необхідність тримати зайвих працівників (передовсім бухгалтерів) або ж їх відволікання на невиробничу діяльність. Вони можуть бути розраховані за формулою:

$$UST = c \cdot x \cdot \delta + \alpha, \quad (2)$$

де $c \cdot x$ – дохід,

α – витрати на лишніх людей (які повинна утримувати фірма, - наприклад, бухгалтерів, задачею яких підрахунки показників, які потрібні лише податківцям та державній статистиці);

δ – доля неефективно витраченого часу, що розраховується за формулою:

$$\delta = \delta_1 \cdot \delta_2, \quad (3)$$

де δ_1 – доля часу, витраченого управлінцями на неефективну роботу,

δ_2 – доля управлінського персоналу у виробництві, яка може бути виражена через їх вплив на виробництво).

Таким чином, витрати фірми в офіційній економіці L_o можна розрахувати за такою формулою.

$$L_o = \gamma \cdot c \cdot x + T + S + \delta \cdot c \cdot x = (\gamma + \delta) \cdot c \cdot x + T + S, \quad (4)$$

Передовсім в рамках тіньової економіки фірми повинна нести витрати на прикриття бізнесу (тобто «на кришування»). Їх можна розрахувати як

$$F = h + f, \quad (5)$$

де h – виплата хабарів (внаслідок наявності корупції),

f – витрати на захист фінансів (наприклад, витрати на обслуговування офшорних рахунків, підкуп банківських службовців для отримання інсайдерської інформації або, для великих фірм, на створення «власного банку»).

Витрати на захист фінансів для ряду випадків оцінені в [3]: зокрема, із їх оцінки випливає, що такі витрати потрібно враховувати лише для великих фірм (для малих фірм вони занадто великі). Мають місце також витрати внаслідок ризику із «викриття діяльності» такої тіньової фірми. Ці витрати можна оцінити як:

$$SR = p \cdot V, \quad (6)$$

де p – ймовірність викриття фірми (рівень ризику викриття),

V – втрати фірми від викриття її тіньової діяльності. В останнє входить величина штрафів, витрати не те, що «відкупитися» від слідства, кошти за «замітання слідів», витрати на можливу еміграцію тощо.

Таким чином, витрати фірми в тіньовій економіці L_{sh} можна розрахувати за такою формулою:

$$L_{sh} = h + f + h \cdot V, \quad (7)$$

Вибір стратегії фірми задається такою теоремою.

Теорема 1. Фірма вибирає стратегію працювати в офіційній економіці за умови виконання нерівності $L_o < L_{sh}$.

Нерівність теореми 1 можна переписати в такому вигляді.

$$\gamma x + T + S + \delta x + \alpha < h + f + pV, \quad (8)$$

Формулу (8) можна переписати, поділивши на дохід фірми cx , у такому вигляді:

$$\gamma + t + s + \delta + a < \frac{h}{cx} + \frac{f}{cx} + \frac{pV}{cx}, \quad (9)$$

де введено позначення $t = T/cx$, $s = S/cx$, $a = \alpha/cx$.

Умови виконання співвідношення (9) для великих та для малих фірм будуть розрізнятися між собою.

Для великих фірм доля витрат на трансакції із держапаратом t буде відносно малою, доля витрат у доходи на захист бізнесу від конкурентів s також буде малою, часові витрати управлінців на узгодження із державою δ будуть малими внаслідок великої кількості таких управлінців. Доля витрат на додаткових управлінців a також буде малою внаслідок великої кількості управлінців. Таким чином, для великих підприємств в якості лівої частини (9) залишається найбільша величина – податковий тиск γ . До того ж потрібно врахувати, що в умовах України великі підприємства цілком можуть добитися податкових пільг, використовуючи різні види лобіювання.

Для правої частини оцінки будуть такими. Виплата хабарів та захист фінансів складає досить незначну долю від прибутку для великої фірми внаслідок великої величини її доходу.

Але втрати від викриття її тіньової діяльності будуть великими. Більш того: при цьому втрачаються капітальні фонди, оборотні кошти, напрацьовані зв'язки тощо. Таким чином, ці суми є цілком співставними із доходом підприємства. Про це свідчить, наприклад, стрімкий занепад імперій Березовського та Ходорковського в Росії (де умови схожі на українські), або на прикладі олігархів в Україні після «помаранчевої революції» та після виборів Президента України в 2010 році.

Таким чином, для великих фірм в умовах сучасної України можна зробити висновок:

- 1) великі фірми прагнуть працювати «у світлій» економіці;
- 2) великі фірми прагнуть поєднання із владою як для отримання податкових пільг, так і для захисту власного бізнесу.

Розглянемо діяльність малих та середніх фірм. Для них трансакційні витрати на спілкування із державними інстанціями є досить великим, можуть бути співставними із податковим тиском у. Навпаки, виплата хабарів може бути не такою вже обтяжливою у порівнянні із лівою частиною нерівності (9). Впливає це із того, що такі підприємства, як правило, не «зацікавлюють» представників державного чи місцевого управління. А якщо і «зацікавлюю», – то корупціонери є зацікавленими в довготривалому існуванні «джерела свого доходу», і тому призначають фінансового обґрунтовані хабарі [4]. Захист фінансів малими та середніми фірмами здійснюється шляхом їх «виплати та споживання»: для вкладів «на майбутнє» фінансів вже не залишається.

Що ж до втрати від викриття тіньової діяльності малих та середніх фірм, то вони будуть достатньо малими. Дійсно, малі та середні фірми, як правило, не мають ні основних фондів, ні нерухомості, ні великих залишків на складах тощо. До того ж, вони є достатньо мобільними, щоб перенести свою діяльність в інший регіон України. Що ж до конфіскації, то вся їх маєтність «записана», як правило, на родичів та близьких, що й убезпечує їх від великих втрат.

Таким чином, для малих та середніх фірм в умовах сучасної України можна зробити такий висновок: малі та середні фірми мотивовані працювати в рамках тіньової економіки внаслідок великого податкового тиску та великих трансакційних витрат на спілкування із дозвільною системою державного апарату.

В [8] на основі аналізу емпіричних даних показано, що для економік, що розвиваються, поведінка великих і малих фірм різниться кардинально. Якщо великі фірми прагнуть працювати в рамках офіційної економіки, то малі фірми тяжіють до тіньової. Ці дані співпадають із висновками із розробленої в роботі моделлю.

На відміну від авторів статті [8], в рамках запропонованої в главі моделі не виникає необхідності в розгляді ефективності

діяльності фірм та у порівнянні ефективності діяльності великих та малих фірм. Отримані вище результати свідчать, що відмічена в [8] тенденція носить загальний характер.

Побудована теоретико-ігрова модель для вибору фірмою стратегії працювати в рамках офіційної чи тіньової економіки враховує корупційні втрати, трансакційні втрати, втрати на податки, втрати на захист бізнесу, втрати часу внаслідок неефективних стандартів, втрати на прикриття бізнесу («кришування») та втрати внаслідок викриття бізнесу офіційними структурами. Також завдяки цій моделі розраховано умови, за яких фірма мотивується працювати в умовах офіційної економіки.

Список джерел

1. Нікіфорова Л. О. Тіньова економіка як основа криміналізації економічних процесів в Україні / Л. О. Нікіфорова, Н. Дерик // Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції «Тіньова економіка: генезис, джерела розвитку, перспективи подолання та цивілізованої інтеграції», м. Вінниця, ВНАУ, 23-24 травня 2013. — С.

8. La Porta R., Shleifer A. The Unofficial economy and economic development // *Brookings Papers on Economic Activity*. – 2008. – No.2. – P.275-363.

9. Hibbs D. A., Piculescu V. Tax Toleration and Tax Compliance: How Government Affects the Propensity of Firms to Enter the Unofficial Economy // *American Journal of Political Science*. – 2010. – V.54, No.1. – P.18-33.

10. Choi J. P., Thum M. Corruption and the shadow economy // *International Economic Review*. – 2005. – V.46, No.3. – P.817-836.

© Нікіфорова Л.О., Шиян А.А., 2016

1.4. Концептуальні основи визначення та класифікації витрат в сучасних умовах

Нова парадигма економічної системи потребує подальшої активізації теоретичних досліджень стосовно проблеми адаптації обліку витрат виробництва до сучасних умов господарської діяльності, оскільки останні мають поліморфність визначення і застосування для аналітичних оцінок і управлінських рішень. Неоднозначність, яка є у визначенні самого поняття «витрати», та відсутність методологічних акцентів стосовно їх змісту, суттєво знижує глибину розуміння, об'єктивність і системність підходу до цієї економічної категорії та зумовлює потребу в її подальшому уточненні.

При з'ясуванні сутності витрат потрібне обґрунтування понятійно-категорійного апарату, оскільки під час реформування національної системи бухгалтерського обліку у вітчизняних нормативно-правових документах вживається єдиний термін «витрати», що призводить до термінологічних непогодженостей при опрацюванні іншомовних видань.

Відмінності між поняттями «расходы», «затраты», «издержки» в контексті об'єктів обліку стали розглядатися відносно недавно, й наукові дослідження про сутність цих категорій містять ряд суперечностей, позбавлених системності.

Проведений аналіз ряду наукових робіт дозволив виділити два підходи до розв'язування цієї проблеми. Прихильники першого підходу вважають, що російськомовні терміни «издержки», «затраты», «расходы» є синонімами, тому термін

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	5
1.1. Економічні системи та їх моделі	
Червак Олеся Юріївна , к.ф.-м.н., доцент, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»	5
1.2. Теоретичне узагальнення та виявлення соціально-економічної сутності підприємницької діяльності	16
Куряча Наталя Вікторівна , старший викладач, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара	
1.3. Теоретичні та практичні засади економічної діяльності підприємств в рамках вибору тіньової або офіційної економіки	30
Нікіфорова Лілія Олександрівна , к.е.н., доцент, Шиян Анатолій Антонович , к.ф.-м.н., доцент, Вінницький національний технічний університет	
1.4. Концептуальні основи визначення та класифікації витрат в сучасних умовах	42
Бондаренко Тетяна Юріївна , к.е.н., доцент, Криворізький економічний інститут ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана»	
1.5. Проектний метод організації консалтингової діяльності	50
Савчук Лариса Миколаївна , к.е.н., професор, Делієв Сергій Костянтинович , аспірант, Палько Олег Миколайович , Національна металургійна академія України	

Наукове видання

**ЕКОНОМІЧНІ, ФІНАНСОВО-ОБЛКОВІ
ТА ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ**

Колективна монографія

Головний редактор
Савчук Лариса Миколаївна – к.е.н., професор,
Національна металургійна академія України,
Науковий керівник теми «Методологія управління підприємствами
різних організаційно-правових форм та форм власності»
(державний реєстраційний номер 0107U001146)

Редактор: Сокиринська І.Г. – к.е.н., доцент

Відповідальний за випуск: Вишнякова І.В., к.е.н., доцент
e-mail: vichnykova@mail.ru

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 21,0. Тираж 300 пр. Зам. № 027/16

Видавництво «Герда», 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 60
Свідокство суб'єкта видавничої справи серія ДК №397 від 03.04.2001 р.

ISBN 978-617-7097-58-6

